

2017:213

ANTIQUARISK MEDVERKAN

ULRIKA KYRKA

SANERING AV HUSSVAMP

ULRIKA KYRKA
ULRIKA SOCKEN
LINKÖPINGS KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

ANITA LÖFGREN EK

Bakgrund

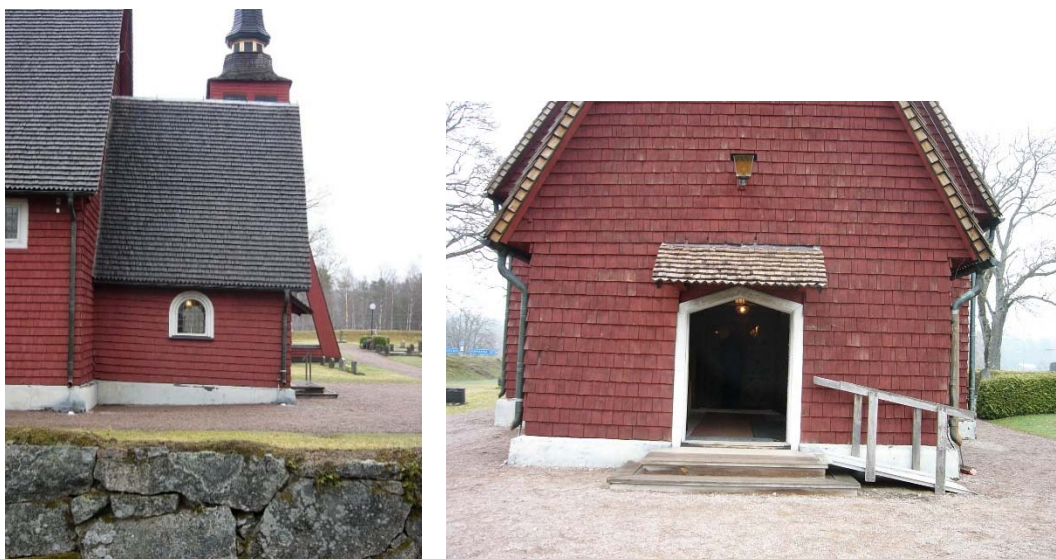
Basfakta om objektet

Beskrivning och historik

Ulrika socken bildades 1736 och en kyrka uppfördes året därpå. Kyrkan byggdes i liggtimmer med långhus och ett mindre kor med högt brant spåntäckt tak och spånklädda fasader. Sakristians placering öster om koret var relativt ovanlig vid den här tiden.

Ulrika kyrka och klockstapel från nordväst.

Kyrkans vapenhus från norr respektive väster. Foto Östergötlands museum 2004.

Ett vapenhus byggdes 1742. En fristående klockstapel uppfördes 1752. Kyrkans långhus utvidgades åt väster 1797 och det är osäkert om man flyttade det befintliga vapenhuset eller byggde ett helt nytt. Kyrkans interiör, med målningar av S G Stolt, har under senare år återfått sin 1700-talskaraktär. Ulrika kyrka är en av länets få bevarade träkyrkor.

Tidigare kända renoveringsarbeten

På 1990-talet renoverades kyrkan enligt ett förslag upprättat av arkitekt Magnus Ahrén, Ahrén Booark AB. I programhandlingen från november 1995 står det om vapenhusets golv: ”Golvet består av obehandlade, breda furubräder och är av gammalt datum. Bräderna är vackert åldrade men omedelbart innanför ytterdörren är bräderna kraftigt nötta och även undergolvet är skadat och sviktat. Golvsockeln utgörs av en enkel oprofilerad täckmålad ca 5” bräda. Åtgärder: Golvet upptages och återlägges, utan att de gamla bräderna skadas, för att möjliggöra ledningsdragningar. Undergolv lagas. Alltför nednötta bräder vid ytterdörren utbytes mot omsorgsfullt utvalda återanvända bräder av utseende lika befintliga. Golvytorna ges en fetare yta genom såpbehandling.”

Av ett byggmötesprotokoll från 1997 framgår det att en stockbjälke behöver bytas och att samtligas upplag åtgärdas för stabilitet, innan golvbrädorna återläggs. En del fyllnadsmaterial bortschaktas för att ge plats för luftning. Upplag vid entrédörr placeras närmare denna för att göra golvet stabilare vid insteget.

Befintligt golvbjälklag med bl a kilning av upplaget. Den västra bjälken var bortplockad vid fototillfället.

Kulturhistorisk bedömning

Kyrkan och kyrkogården med tillhörande klockstapel och kyrkstallar utgör en mycket värdefull bebyggelsemiljö. Ulrika kyrka är en av Östergötlands få träkyrkor. Kyrkan tillkom på initiativ av befolkningen i en skogsbygd med mycket lång väg till sina respektive kyrkor. Byggnadsskicket visar på ett tydligt och intressant sätt på en lantlig träbyggnadskonst med gamla traditioner och kyrkans utformning är helt ett verk av bygdens folk. Kyrkans exteriör representerar en ålderdomlig kyrkobyggnadstradition med timmerkonstruktionen och sitt branta spåntäckta sadeltak och de spånklädda väggarna.

Kyrkan är skyddad enligt 4 kap Kulturmiljölagen.

Kyrkomiljön i Ulrika 1954. Foto i Östergötlands museums samlingar.

Basfakta om projektet

Fastighetsägare/beställare

Slaka Nykils pastorat, Tröskaregatan 41, 583 33 Linköping.

Bidrag

Kyrkoantikvarisk ersättning

Tillstånd från länsstyrelsen

Beslut enligt kulturmiljölagen för sanering av hussvamp i Ulrika kyrka, daterat 2017-02-06. Dnr 433-12972-2016.

Tidsperiod

Mars – maj 2017.

Problembild / skadebild

Fastighetsansvarig vaktmästare Christer Andersson beskrev i ett mail 2016-08-15 ett problem i vapenhuset: *Vi har upptäckt golvplankor som har börjat svaja och sjunker 1 – 2 cm när man går på dem, som om syllen under är borta.* Anticimex gjorde en undersökning och konstaterade angrepp av 10 – 15 år gammal äkta hussvamp.

T v: Svampsporer på vapenhusets golv. Foto Christer Andersson 2016.

T h: Golvbrädorna har plockats bort i delar av golvet. Den västligaste bjälken är angripen av äkta hussvamp.

Vapenhusets sydvästra hörn. Även delar av syllan i väster är skadad.

En borttagen bräda som visar angrepp av äkta hussvamp.

Målsättning med projektet

Avlägsna angreppet av äkta hussvamp, sanera och sedan laga skadorna med material lika befintligt omgivande.

Arbetsbeskrivning

Vid ett möte 2017-01-24 med representanter för pastorat, entreprenör, Linköpings stift och antikvariskt medverkande diskuterades lämpligt tillvägagångssätt. En kortfattad åtgärdsbeskrivning ingår i tillståndsansökan till länsstyrelsen.

Resultat

Genomförda arbeten

Golvbrädorna i vapenhuset lyftes bort. När de angripna delarna av syllstocken i vapenhusets sydvästra hörn och delar av den västligaste golvbjälken tagits bort gjordes en sanering av jord och närmast liggande trä. Ca 15 – 20 cm av översta jord/sandlagret grävdes bort och marken sprutades med boracol. Syllar och golvbjälkar pluggades med boracol och golvbrädorna penslades.

Man fick ta bort lite mer timmer än beräknat, men det rör sig ändå om en begränsad skada. Det beslutades att sätta tillbaka den gamla golvsockeln även fast det innebär att den inte täcker allt iskarvat lagningstimmer. Där nytt timmer syns, målades det in i väggfärg. En mindre del av golvbrädorna behövde bytas ut och de nya brädorna lades i vapenhusets sydöstra hörn, där de döljs bättre än i sydvästra hörnet. Det första provet på ”nytt” golvvirke bedömdes vara för avvikande och istället gjordes lagningen med golvbrädor från en gård mellan Kisa och Rimforsa.

Ilagning med friskt virke.

Kvarvarande frisk del av golvbjälken.

Ilagning i västra väggen.

Ilagningen sedd från utsidan. Nätet har satts upp för att hindra djur från att komma in.

Sydvästra hörnet efter lagning. Golvbrädorna har återlagts så att den ilagade delen hamnar bakom dörren in till vindfånget.

Den ilagade delen av syllstocken, skarven närmast över golvsockeln, har målats in i väggfärg.

Del av "träskelsyllen" har bytts ut.

Betongsockeln i sydvästra hörnet var sprucken och det kan ha bidragit till att det kommit in fukt i vapenhusgolvet. Sockeln finns runt hela kyrkan och består av relativt grov betong. Lagning gjordes med färdigblandad grovbetong från Finja och hörnet armerades med två stycken 12 mm armeringsjärn. Mellan betongen och timmerstommen lades papp. Betongens ytstruktur motsvarar sockeln i övrigt. Utvändigt, närmast sockeln, lades en platonmatta och sedan dränerande grus. Grävningen gjordes ca 2 m ut och 0,5 – 0,6 m djupt.

Det beslutades att hela sockeln runt vapenhuset avfärgas för att undvika skarvar.

En spricka går diagonalt i sockeln, ungefär från åskledaren och ner mot väster.

Nyjutet del av sockeln.

Uppföljning

Eventuella avvikelser från länsstyrelsens beslut

-

Byggnadshistoriska iakttagelser eller erfarenheter gjorda under arbetet

Av äldre fotografier att döma är den kraftiga pågjutningen av sockeln gjord före 1938.

Kyrkan har en gjuten, kraftig sockel. Foto 1938 i Östergötlands museums samlingar.

Godkännande/slutbesiktning

Utfört arbete kan godkännas ur antikvarisk synpunkt. Det återstår att avfärga sockeln runt vapenhuset.

Medverkande i projektet

Entreprenörer

M Samuelsson Bygg & Hantverk AB samt Anticimex.

Antikvarisk medverkan

Östergötlands museum genom antikvarie Anita Löfgren Ek.

Övrigt

Antikvariska kontroller / besiktningar

Diskussion inför arbetet 2017-01-24. Besiktningar 2017-03-14 och 2017-05-05.

Fotodokumentation

Digital fotodokumentation förvaras på Östergötlands museum. Foto där inget annat anges: Anita Löfgren Ek, Östergötlands museum 2017.

Källor

Östergötlands länsmuseum. *Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings Stift 2004. Ulrika kyrka.*

Östergötlands museums topografiska arkiv.

Övrigt

Bilaga. Foton tagna under arbetets gång av Marcus Samuelsson.

Bilaga. Foton tagna under arbetets gång av Marcus Samuelsson.

Tekniska uppgifter

Lokal	Ulrika kyrka
Socken/stad	Ulrika socken
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Ekonomiska kartans blad	075 85 (7F 8f Ulrika)
Typ av uppdrag	Antikvarisk medverkan
Öm dnr	23/17
Öm projektnr	000621
Lst dnr	433-12972-16
Uppdragsgivare	Slaka Nykils pastorat
Bidrag	Kyrkoantikvarisk ersättning
Byggnadsantikvarie	Anita Löfgren Ek
Foto	Östergötlands museum
Fältarbetstid	Mars – maj 2017

Dokumentationsmaterial förvaras på Östergötlands museum.

2017:213